

Олег МУРАВСЬКИЙ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ (2014 - 2016)

Українська держава у 2014–2016 рр. зайняла одне з перших місць у світі за кількістю внутрішньо переміщених осіб (ВПО) – бл. 3% населення країни після тимчасової окупації частини території України Російською Федерацією (РФ) були змушені переселитися з Автономної Республіки Крим (АРК), а також Донецької та Луганської областей в інші регіони або ж узагалі покинути територію держави. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України (МСПУ) станом на 18 січня 2016 р. взято на облік 1 684 815 переселенців (1 332 405 сімей)¹.

21 березня 2016 р. Мінсоцполітики уточнило оперативну цифру взятих на облік переселенців, зафіксувавши 1 747 457 осіб². Наприкінці року (станом на 12 грудня 2016 р.), згідно з даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 654 845 переселенців. З окупованого Криму та Донбасу переїхало загалом 1 334 297 сімей. Понад 1 млн (1 087 167) родин звернулись за призначенням грошової допомоги, 997 513 з них таку допомогу призначено. З початку 2016 р. отримувачам допомоги профінансовано 2 934 630 грн.³

Найбільше ВПО переїхали до Харківської, Луганської, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Київської областей та м. Києва⁴. Найменшу кількість ВПО розселено у західноукраїнських областях – Тернопільській, Чернівецькій, Рівненській, Закарпатській, Івано-Франківській та Волинській. Це свідчить про нерівномірний регіональний розподіл ВПО в Україні, що призводить до надмірного соціального і

¹ Рекомендації парламентських слухань на тему: “Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1074-19>

² Україна нараховує соцвиплати для 700 тис. “липових” переселенців – ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/3/7104259/>

³ В Україні зареєстровано понад півтора мільйона внутрішніх переселенців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/v_ukraini_zareiestrovano_ponad_pivtora_milyona_vnutrishnih_pereselentsiv_240361.html

⁴ Рекомендації парламентських слухань на тему: “Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1074-19>

адміністративного навантаження на громади, локальні ринки праці, соціальну інфраструктуру регіонів вселення⁵.

Одразу ж зауважимо, що в Україні існує певна відмінність у методології реєстрації ВПО. МСПУ обліковує осіб, які звернулися з питань виплати належної їм пенсії / соціальної допомоги за новим місцем проживання (не лише переселенці, але й ті, хто відмовився від тимчасового розміщення і фактично живе на окупованій території, періодично приїжджаючи для отримання пенсії чи соціальної допомоги на контрольовані центральною владою території)⁶. Інші державні / недержавні інституції фіксують тільки тих осіб, які виїхали із зони проведення АТО. З цих причин, ними станом на 7 червня 2016 року було офіційно зареєстровано на 760 тисяч переселенців менше, ніж у Мінсоцполітики⁷. “700 тис. переселенців – це саме ті самі люди, які, живучи на окупованих територіях, зареєстровані органами соцзахисту населення як переселенці, і, відповідно, отримують державні соціальні виплати, включно з пенсіями”, – зазначив заступник голови ДержНС О. Мельчущкий⁸.

Так, наприкінці 2015 р., згідно з інформацією МКШ, з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції до інших регіонів України переселено 1 026 177 осіб, у тому числі з Донецької і Луганської областей 1 003 824 особи, з Автономної Республіки Крим і міста Севастополь 22 353 особи (169 756 дітей, 493 897 осіб з інвалідністю та похилого віку)⁹. Станом на 31 березня 2016 р. із цих територій було переселено уже 1 млн 27 тис. 728 осіб¹⁰.

Перші переселенці виїхали із тимчасово окупованих територій та зони АТО у 2014 р. Станом на 1 грудня 2014 р., в областях України розміщено 501 157 переселенців осіб з окупованих територій¹¹. Їх кількість стрімко зростала. Так, станом на 15 грудня 2014 р. в нашій державі уже офіційно нараховувалося 624,5 тис. внутрішньо переміщених осіб з Донбасу та Криму. З Донецької та Луганської областей виїхали 604,6 тис. громадян, з Криму – 19,9 тис. осіб. Більше всього ВПО було розміщено у Харківській (120 тис. 847 осіб), Донецькій (88 тис. 208 осіб), Луганській (80 тис. 123 особи), Дніпропетровській (64 тис. 677 осіб), Запорізькій (54 тис. 286 осіб), Київській (28 тис. 613 осіб) областях та в місті Київ (39 тис. 47 осіб)¹².

⁵ Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereselennya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>

⁶ Україна нараховує соцвиплати для 700 тис. “липових” переселенців – ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/3/7104259/>

⁷ Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereselennya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>

⁸ Україна нараховує соцвиплати для 700 тис. “липових” переселенців – ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/3/7104259/>

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

¹¹ РНБО: кількість переселенців з Донбасу і Криму вже перевищила 500 тисяч осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/124886>

¹² В Україні більше 624 тис. внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2014/12/141230_vs_displaced_persons

Рис. 1. Кількість переселенців в областях України (4 травня 2016 р.)¹³

Таким чином, у західноукраїнських областях, на сьогодні, проживає найменша кількість ВПО – у Тернопільській (2 тис. 604 особи), Чернівецькій (2 тис. 780 осіб), Рівненській (3 тис. 377 осіб), Закарпатській (4 тис. 071 особа), Івано-Франківській (4 тис. 213 осіб) та Волинській (4 тис. 658 осіб) областях¹⁴. Першість утримує Львівська область. Станом на 1 серпня 2016 р. на Львівщині тимчасово проживають 11 867 осіб з АР Крим та східних областей, у тому числі 3 513 осіб – жителі АРК, 5 512 осіб – із Донецької області та 2 842 – із Луганської¹⁵. Із загальної кількості переселених – 3 530 дітей, у тому числі 1 644 дитини – з Донецької області, 809 дітей – з Луганської та 1 076 дітей з АРК¹⁶.

¹³ Де в Україні найбільше переселенців (інфографіка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tribuna.pl.ua/news/de-v-ukrayini-najbilshe-pereselentsiv-infografika/>

¹⁴ Узагальнений звіт по роботі позаштатних радників з питань внутрішньо переміщених осіб Міністерства соціальної політики України за період з 1 по 30 квітня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.radnyk.org/uploads/7/6/6/5/76650087/lo_program_april_2016.pdf

¹⁵ За сім місяців тимчасовим переселенцям виплатили понад 25 мільйонів гривень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://loda.gov.ua/news?id=22836>

¹⁶ Там само.

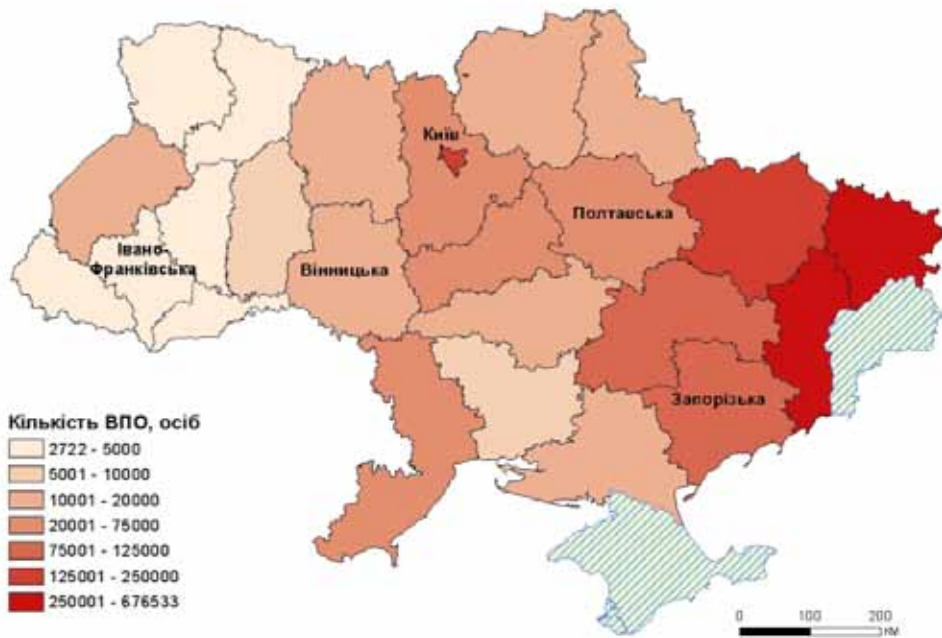

Рис. 2. Кількість вимушено переміщених осіб в Україні¹⁷

Більшість ВПО обирають місцем проживання обласні центри, що добре помітно на прикладі Тернопільської області. Так, найбільше внутрішньо переміщених осіб (2015 р.) зареєстровано у м. Тернополі (1219), Тернопільському (192), Терехівському (157), Кременецькому (149) та Гусятинському (117) районах. Найменше – у Зборівському (22), Монастириському (38), Бережанському (41) та Козівському (41) районах¹⁸.

Ідентичні тенденції спостерігаємо у Закарпатській області. Станом на 26 квітня 2016 р. регіональний штаб з питань соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення АТО, зареєстрував на Закарпатті 4 071 переселенця (3 788 приїхали із Донецької та Луганської областей, а 283 – з Криму). Більшість із них – 68% – проживають в Ужгороді (та Ужгородському районі) і Мукачеві. Меншість знайшли притулок в інших міста та селах області¹⁹. “Найбільший вплив людей, що тікали від війни, у нас спостерігався під час активної фази бойових дій – у липні, серпні та вересні 2014-го. Тепер переселенці теж прибувають, але небагато”, – відзначають місцеві чиновники.

¹⁷ Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereselelnnya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>

¹⁸ Підведено підсумки роботи системи соціального захисту населення за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sobes-ter.gov.ua/news/695-pidsymku-robotu-sustemu-socialnogo-zahusty-naselennya.html>

¹⁹ Переселенці на Закарпатті: два роки по втечі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prozahid.com/content-27742.html>

Відзначимо, що заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій Г. Тука вважає, що в Україні близько 75% людей, які стали вимушеними переселенцями, вже за будь-яких обставин не повернуться на Донбас²⁰. Цікаво, що більшість ВПО, які приїхали у західноукраїнські області, на відміну від Східної України, обирають їх постійним місцем проживання. Для прикладу, відповідаючи на запитання: “Чи планують ВПО покинути Ужгород після того, як завершиться війна на Сході?”, 78% опитаних відповіли, що бажають назавжди “осісти” в регіоні²¹. “Є й такі, що поживши деякий час на Закарпатті, їдуть звідси геть, – констатують чиновники. – За період роботи регіонального штабу таких нарахували 630. Про причини виїзду вони не завжди повідомляють, та й у кожній родині ці причини різні: хтось вирішив поїхати на проживання до європейських країн, хтось повернувся у звільнені міста, комусь клімат не підійшов, а хтось не зміг знайти тут роботу”²².

Тільки 6 сімей, які перебували на Львівщині як переселенці, повернулися додому²³. “Люди хочуть повертатися додому, але їм не має куди, їхні будинки або розгромлені, або ж вдома ще небезпечно і тому люди залишаються тут. Якщо говорити про переселенців зі східних регіонів, то вони все-таки повернуться додому, як тільки закінчиться активна фаза АТО. Щодо переселенців з Криму, то вони не скоро повернуться додому, адже територія півострова є анексована”, – зазначає заступник директора Департаменту соціального захисту населення Львівської ОДА Оксана Яковець²⁴.

Як ставляться українці до ВПО? Результати соціологічного опитування населення України, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) у лютому 2016 р. у всіх обласних центрах країни, окрім тимчасово окупованих територій, та містах областей, які притягають до зони конфлікту, а також окремих населених пунктах з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб, свідчать, що 43% українців позитивно ставляться до ВПО, а ще 47% думають про них нейтрально. Водночас тільки 17% опитаних по всій Україні і близько половини респондентів у містах найбільшої концентрації ВПО коли-небудь спілкувалися з внутрішньо переміщеними особами. 39% опитаних по всій Україні та 12% у містах концентрації не мають жодних зв'язків з внутрішньо переміщеними, не спілкувалися з ними та навіть не знають про їхню присутність у своєму населеному пункті²⁵.

Водночас 61% ВПО, опитаних КМІС, не відчують упереджене ставлення до себе. Серед тих, хто відчують упереджене до себе ставлення, 50% повідомили, що відчують подібне ставлення з боку звичайних людей (колег, сусідів),

²⁰ 75% переселенців вже не повернуться на Донбас. [Електронний ресурс]. / Тука – Режим доступу: http://ipress.ua/news/75_pereselentsiv_vzhe_ne_povernutsya_na_donbas_tuka_191017.html

²¹ Переселенці на Закарпатті: два роки по втечі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prozahid.com/content-27742.html>

²² Там само.

²³ Лише шість сімей переселенців повернулися з Львівщини додому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/lyshe_shist_simey_pereselentsiv_povernulysya_z_lvivshchyny_dodomu_151175.html

²⁴ Там само.

²⁵ Майже 90% українців ставляться до переселенців позитивно або нейтрально – опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/mayzhe_90_ukraintsiv_stavlyatsya_do_pereselentsiv_pozytyvno_abo_neytralno_opytuvannya_218405.html

31% – державних службовців, 30% – орендодавців, 22% – роботодавців, 10% – вчителів, лікарів і 4% – правоохоронних органів²⁶.

Водночас результати дослідження “Українські ландшафти дискримінації”, проведеного в січні-лютому 2016 р. фахівцями інформаційного центру “Майдан Моніторинг” і дослідницького бюро Sociologist за підтримки Єврокомісії свідчать, що ВПО в Україні є однією з найбільш дискримінованих груп населення. “Українське суспільство готове до інтеграції переселенців. Лише 27 відсотків опитаних громадян вважають, що переселенці та інші меншини поводять себе негідно. Це дуже незначний показник..., адже 76 відсотків опитаних вважають, що переселенцям із Криму та Донбасу треба допомагати”, – констатують соціологи²⁷.

Серед видів дискримінації переселенці найчастіше називали проблеми з:

- пошуком роботи;
- винайманням житла;
- медичним обслуговуванням;
- влаштуванням дітей до шкіл та інших навчальних закладів.

Дослідники зазначають, що ставлення до переселенців відрізняється в залежності від регіону, однак загальна тенденція – ВПО з активною проукраїнською позицією більш успішно пристосовуються до нових умов і знаходять своє місце в соціумі. “Ті, хто втік від жахів війни на Донбасі й не має виразної проукраїнської позиції, відчувають гострий дефіцит соціальних груп, з якими вони могли би “говорити однією мовою”, – зауважують соціологи... – Ті, хто цієї позиції не має, дуже важко вмонтовуються в суспільство, їх важко знайти, дослідити їхні настрої”²⁸.

Отже, однією з найважливіших проблем для переселенців стало *пошук нової роботи*. Згідно з даними Державної служби зайнятості, розподіл ВПО за освітою суттєво відрізняється від освітнього рівня загальної кількості безробітних: особи з вищою освітою становлять понад 70%, із професійно-технічною – 19%, із початковою та середньою – 11%. У той час як серед всіх безробітних частка осіб з вищою освітою становить менше 45%, із професійно-технічною – 35%, із середньою – 20%. Характерним є те, що частка переселенців з вищою освітою є переважаючою в усіх регіонах за винятком Житомирської (47,1%) та Тернопільської (47,5%) областей²⁹.

“Високий освітній та кваліфікаційний рівень ВПО свідчить про значний нагромаджений людський капітал, який може стати самостійним чинником розвитку високотехнологічних галузей промисловості та послуг з інтенсивним використанням знань у районах концентрації внутрішньо переміщених осіб”, – констатують науковці³⁰. Так, Радник міністра соціальної політики України з питань внутрішньо переміщених осіб

²⁶ Більшість переселенців не зіштовхувались з дискримінацією, – опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/bilshist_pereselentsiv_ne_stykalysya_z_dyskryminatsiieyu_oryuvannya_185533.html

²⁷ Дослідження: Внутрішні переселенці – одна з найбільш дискримінованих груп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk>

²⁸ Там само.

²⁹ Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereseleennya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>

³⁰ Там само.

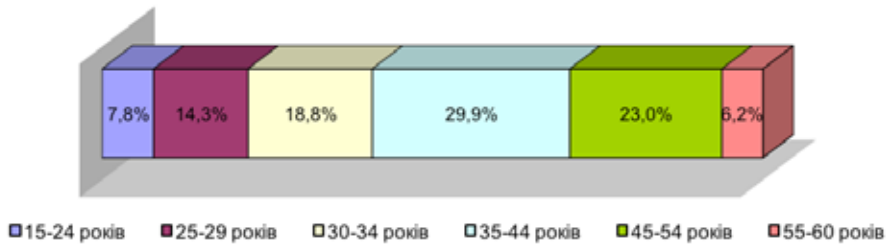

Рис. 3. Вікова структура безробітних ВПО в Україні

Оксана Яковець зауважує, що на Львівщині близько 4-х тисяч переселенців не мають постійної роботи, хоча бл. 70% працездатних людей, які приїхали до області зі Сходу та Криму, мають вищу освіту, досвід і кваліфікацію. “Львівський ринок праці не в змозі задовольнити їх потреби”, – підкреслила радник³². Високопосадовець констатувала, що “не завжди ті пропозиції, які надходять від Центру зайнятості підходять переселенцям. Декого не задовольняють наявні вакансії, декого – рівень оплати праці”³³.

Серед працездатного населення у всіх областях переважають жінки (наприклад в Івано-Франківській області – 67%)³⁴. Безробітними з числа переселенців також у переважній більшості є представники жіночої статі. Якщо серед зареєстрованих безробітних всіх категорій питома вага жінок становила 56,4%, то серед безробітних з числа ВПО – 71,7%, і при цьому, коливалася від 64% у Закарпатській області до 79,6% в Івано-Франківській області.

Більшість ВПО зверталися за допомогою у пошуку роботи до соціальних служб. Представник Департаменту соціального захисту населення Чернівецької обласної державної адміністрації Наталія Пасічник відзначила, що за даними Регіонального штабу в Чернівецькій області від 2014 р., до служби зайнятості звернулось 511 ВПО. Із них – 152 особи працевлаштовано за направленням служби зайнятості, 417 – отримали статус безробітного, 321 – призначена / поновлена допомога із безробіття³⁵. В Івано-Франківській області у 2014–2015 рр. працевлаштовано 160 ВПО, 63 переселенці

³¹ Там само.

³² На Львівщині близько 4 тис. переселенців не мають постійної роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/na_lvivshchyni_blyzko_4_tys_pereselentsiv_ne_mayut_postiynoi_roboty_202544.html

³³ Львівська ОДА: Відсутність житла і роботи – найгостріші проблеми переселенців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/lvivska_oda_vidsutnist_zhytla_i_roboty_naygostrishi_problemy_pereselentsiv_166543.html

³⁴ Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereselennya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>

³⁵ Питання вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб обговорено на консультативній зустрічі представників органів виконавчої влади краю та громадськості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bukoda.gov.ua/news/pitannya-virishennya-problem-vnutrishno-peremishchenikh-osib-obgovoreno-na-konsultativnii-zustr>

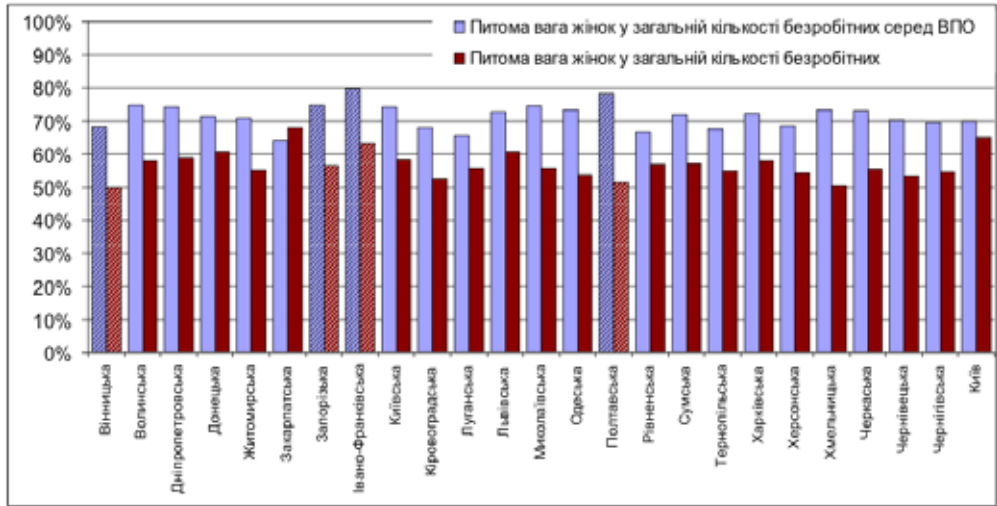

Рис. 4. Структура безробітних серед ВПО. Жінки

проходили професійне навчання за направленням центрів зайнятості, 40 осіб брали участь в громадських та інших роботах тимчасового характеру³⁷.

Упродовж березня 2014 р. – січня 2015 р. до міських, міськрайонних та районних центрів зайнятості Волині звернулися 492 особи, які вимушено покинули окуповану територію АРК, та переселились із зони АТО Донецької і Луганської областей. За цей період працевлаштовані 140 осіб, зокрема, за направленням служби зайнятості знайшли роботу 117 переміщених осіб³⁸.

Найбільше внутрішньо переміщених осіб працевлаштували в ТЗОВ “Кромберг енд Шуберт” – 14 осіб, чотири особи – у ТЗОВ “Модерн-Експо”, по три особи – у ТЗОВ “М.Ж.К” та ТЗОВ “Фоззі-Фуд”, по дві особи – ВП “Локомотивне ДЕПО Ковель” Державного територіально-галузевого об’єднання “ЛЗ”, ТЗОВ “Сальве”, Ковельське міськрайонне територіальне медичне об’єднання, Волинську дирекцію українського державного підприємства поштового зв’язку “Укрпошта”, підприємця Г. А. Онищук (сmt Любешів)³⁹.

Для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці 16 переміщених осіб скеровані на професійне навчання та підвищення кваліфікації за направленням служби зайнятості. Навчання проводили за напрямками: “Комп’ютеризований бухгалтерський

³⁶ Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereseleennyia-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>

³⁷ Аналітична записка щодо стану виконання у 2015 році в області завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%97%D0%B21%D1%82_2015_%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB1%D1%82.pdf

³⁸ На Волині працевлаштували 140 осіб-переселенців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vip.volyn.ua/articles/na-volyni-pracevlashtuvaly-140-osib-pereselenciv>

³⁹ Там само.

облік” (п’ять осіб), “Підприємець-початківець” (три особи), “кухар”, “кравець”, “перукар-модельєр”, “продавець продовольчих товарів”; чотири особи проходили навчання на виробництві (стажування) за професіями “кухар”, “приймальник замовлень”, “завідувач виробництва”, “продавець непродовольчих товарів”⁴⁰.

Залучили до участі в громадських та інших роботах тимчасового характеру дев’ятьох осіб. Зокрема, кухарем у підприємця М. Степаняна, виробником морозива на ПП “Мавін”, майстром дільниці в ПуАТ “НЛЗ” (місто Нововолинськ), продавцем продовольчих товарів у підприємця С. Гуменюк, кур’єром у ТзОВ “Компанія інновацій”, прибиральником службових приміщень у ПП “Лель”, пекарем у ТзОВ “Хліб” (місто Ковель). Три особи отримали виплату допомоги по безробіттю одноразово для відкриття підприємницької діяльності, з них: двоє кримчан (реалізація пробіотиків у місті Луцьку та відкриття молодіжного кафе); луганчанин започаткував власну справу з надання послуг із фрезерно-гравірувального обробітку⁴¹.

Не менше проблем у переселенців виникло із *пошуком житла* у західноукраїнському регіоні. З перших днів російської агресії, більшість ВПО отримали допомогу від громадських організацій, які забезпечували їх їжею, одягом, і навіть надавали безкоштовне тимчасове житло. Однак можливості такого виду допомоги були обмеженими і не могли забезпечити довгострокові рішення⁴².

Можливості органів місцевої влади також були обмеженими. “Якщо на початку хвилі вимушених переселенців департамент мав домовленість з санаторіями, готелями, будинками відпочинку, хостелами щодо тимчасового розміщення цих громадян у себе, то сьогодні ситуація змінилася. Причина відмови структур проста – гроші. Адже хтось мусить сплачувати за житло переселенців”, – відзначала заступник начальника головного управління соціального захисту населення Львівської ОДА Оксана Яковець. Так, на відшкодування вартості тимчасового житла для переселенців Львівська область, починаючи з березня 2015 р., отримала 700 тис. грн., хоча необхідна сума мала б складати не менше 10 млн грн⁴³.

У підсумку, майже 90% мешканців Криму, Луганської і Донецької областей, які попросили тимчасового притулку на Львівщині, були змушені проживати у приватному секторі. “Сьогодні майже всі переселенці із першої хвилі вже вирішили питання свого перебування у Львівській області. Частина людей купили житло, інші – орендують його, а треті наразі залишаються під нашим патронатом, залишаючись у помешканнях, які запропонував їм оперативний штаб”, – зазначають чиновники⁴⁴.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Там само.

⁴² Внутрішньо переміщені особи у Львівській області отримують адресну допомогу від УВКБ ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unhcr.org.ua/uk/novini/novyny/1276-vnutrishno-peremishcheni-osobi-u-lvivskij-oblasti-otrimayut-adresnu-dopomogu-vid-agentstva-oon-u-spravakh-bizhentsiv>

⁴³ Львівська ОДА: Відсутність житла і роботи – найгостріші проблеми переселенців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/lvivska_oda_vidsutnist_zhytla_i_roboty_naygostrishi_problemy_pereselentsiv_166543.html

⁴⁴ У Львівській області збирають овочі та крупи для переселенців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/u_lvivskiy_oblasti_zbyrayut_ovochi_ta_krupy_dlya_pereselentsiv_158946.html

Було б помилковим вважати, що місцеві органи влади не здійснювали жодних кроків у цьому напрямі. Так, 18 червня 2014 р. відбулося підписання угоди між Львівською обласною державною адміністрацією та Агентством ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Проектна угода передбачала надання матеріальної допомоги для найбільш вразливих внутрішньо переміщених осіб, які переїхали до Львівської області⁴⁵. У 2015 р. Львівська обласна рада в рамках співпраці з Програмою Розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) ініціювала розгляд питання про виділення коштів для вирішення проблеми із покращення побутових умов проживання для внутрішньо переміщених осіб. ПРООН, на умовах співфінансування (не менше 20% від суми), був готовий виділити Львівщині 1 млн грн для реалізації проекту з покращення побутових умов для внутрішньо переміщених осіб⁴⁶. На жаль, більшість проектів не вдалося реалізувати.

Хоча констатуємо й позитивні приклади міжнародної співпраці. Так, на Львівщині завдяки системі грантів для українських переселенців із Криму та Донбасу від управління верховного комісара ООН у справах біженців 10 родин отримали по 45 тис. грн для поліпшення житлових умов. “До нас звернулися переселенці, які винайняли житло поблизу Львова, зокрема в Сколе й Золочеві. Вони мали довідку про тимчасове переселення, договір оренди і детальний бізнес-план витрат, необхідних для ремонту помешкання, в якому проживатимуть. Після вивчення кожної історії представники управління ухвалювали рішення: надати фінансову допомогу родині чи ні. Гроші отримали 10 сімей”, – відзначають грантодавці⁴⁷.

В інших західноукраїнських областях ситуація із вирішенням житлових проблем переселенців також практично не вирішувалася місцевими органами влади. “Основною проблемою переселенців... як два роки тому, так і тепер, є відсутність постійного житла та роботи. Щодо житла, то біженцям від війни можуть допомогти знайти лише тимчасове місце проживання – квартир і будинків задарма держава виділити переселенцям не може”, – йдеться у повідомленнях Закарпатського штабу⁴⁸. Станом на 29 червня 2016 р. тимчасовим проживанням у Чернівцях були забезпечені 2 298 ВПО, а більшість із них й надалі проживає у приватному секторі⁴⁹. “При

⁴⁵ Внутрішньо переміщені особи у Львівській області отримають адресну допомогу від УВКБ ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unhcr.org.ua/uk/novini/novyny/1276-vnutrishno-peremishcheni-osobi-u-lvivskij-oblasti-otrimayut-adresnu-dopomogu-vid-agentstva-onn-u-spravakh-bizhentsiv>

⁴⁶ На облаштування будівлі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб представники ПРООН готові виділити 1 млн грн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.oblrada.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=7080:na-oblashtuvannja-budivli-dlja-timchasovogo-prozhivannja-vnutrishno-peremishchenih-osib-predstavniki-proon-gotovi-vidiliti-1-mln-grn&catid=9:news&Itemid=1

⁴⁷ На Львівщині 10 родин переселенців отримали гранти на поліпшення житлових умов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/na_lvivshchyni_10_rodyn_pereselentsiv_otrymaly_granty_na_pokrashchennya_zhytlovyh_umov_172059.html

⁴⁸ Переселенці на Закарпатті: два роки по втечі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prozahid.com/content-27742.html>

⁴⁹ Питання вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб обговорено на консультативній зустрічі представників органів виконавчої влади краю та громадськості [Електронний

зверненні внутрішньо переміщених осіб здійснюється їх поселення в заклади для тимчасового проживання громадян, які переселилися з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції” – зазначають чиновники Івано-Франківської ОДА⁵⁰.

Більшість переселенців потребує якісної *медичної допомоги*. “Переселенці приїжджають... у стресовому стані, але з ними працюють психологи, які допомагають людям адаптуватися”, – констатують чиновники⁵¹. Проте, на жаль, допомогою психолога, зазвичай, й обмежується підтримка ВПО місцевими органами влади. Водночас, згідно з даними Українського інституту дослідження екстремізму, одне з найперших питань, яке хвилює переселенців з дітьми – це доступ до медичної допомоги⁵².

Станом на 1 червня 2015 р. за медичною допомогою звернулись 259 137 переселенців (29,7% від усіх внутрішньо переміщених осіб). Найбільш вразлива категорія – це діти (медичної допомоги потребували 65,4% від усіх дітей ВПО)⁵³. Згідно з даними Міністерства охорони здоров’я України загалом за медичною допомогою звернулось 67 118 дітей з числа ВПО, з них 43 238 взято на облік, 11 238 дітей – госпіталізовано. Серед переселенців народилось 2 380 немовлят⁵⁴. Загалом, згідно з даними того ж Українського інституту дослідження екстремізму діти склали 38% від усіх ВПО, які звертались до лікарень (на медичний облік взято 41% від усіх дітей переселенців)⁵⁵.

Влаштування дітей до шкіл та інших навчальних закладів – одна з проблем, яку й сьогодні не можуть вирішити місцеві органи влади західноукраїнського регіону. За оцінками Дитячого фонду ООН (UNICEF), в Україні приблизно 130 тис. дітей виїхали в інші регіони України з території проведення антитерористичної операції⁵⁶. Одразу ж зауважимо, що у західноукраїнських областях зафіксовано найменшу

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bukoda.gov.ua/news/pitannya-virishennya-problem-vnutrishno-peremishchenikh-osib-obgovoreno-na-konsultativnii-zustr>

⁵⁰ Аналітична записка щодо стану виконання у 2015 році в області завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%97%D0%B2%D1%82_2015_%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%82.pdf

⁵¹ Лише шість сімей переселенців повернулися з Львівщини додому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/lyshe_shist_simey_pereselentsiv_povernulysya_z_lvivshchyny_dodomu_151175.html

⁵² Діти війни. Дослідження проблем дитинства в Україні за умов військової агресії / Український інститут дослідження екстремізму. – Київ, 2015. – 31 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/Diti-viyni---doslidzhennya.pdf>.

⁵³ Там само.

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Україна: інформаційна довідка. – липень 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://unhcr.org.ua/attachments/article/244/Ukraine%20Factsheet.%20IDP%20Operation%20\(July%202015\).pdf](http://unhcr.org.ua/attachments/article/244/Ukraine%20Factsheet.%20IDP%20Operation%20(July%202015).pdf)

⁵⁶ Рекомендації парламентських слухань на тему: “Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1074-19>

кількість дітей у порівнянні з іншими регіонами держави: у Тернопільській області – 647 дітей, Чернівецькій – 822 дитини, Івано-Франківській – 1 022 дитини, Закарпатській – 1 002 дитини, Рівненській – 1 069 дітей та Волинській – 1 069 дітей⁵⁷. Як вирішуються їх проблеми із навчанням? Для прикладу, якщо станом на грудень 2015 р. на Львівщині було зареєстровано 3,5 тис. дітей, то тільки 1 300 із них продовжили навчання в школах та бл. 200 – у дошкільних закладах. Зазначимо, що до львівських ВНЗ перевелися понад 1400 студентів⁵⁸.

Якщо із пошуком житла та роботи, держава не зможе допомогти ВПО, чи не найбільше її підтримка проявляється у соціальних виплатах. Власне більшість ВПО головним джерелом доходів назвали соціальну допомогу від держави та гуманітарну допомогу (разом – 74%). Заробітну плату назвали основним доходом тільки 40% переселенців⁵⁹. Зауважимо, що Українська держава за два роки конфлікту на Сході України виплатила понад 57 млрд грн вимушеним переселенцям з Донбасу⁶⁰.

Незважаючи на значно меншу кількість ВПО у західноукраїнському регіоні у порівнянні з іншими областями, саме переселенці з цих регіонів частіше зверталися до Державної служби зайнятості (ДСЗ) за допомогою. Наприклад, кількість ВПО у Запорізькій області була майже у 30 разів більша, ніж на Івано-Франківщині, а кількість тих, хто звернулись до Держслужби зайнятості упродовж 1 березня 2014 р. – 31 січня 2016 р. відрізняється лише у 6 разів⁶¹. Таким чином, більш активними були переселенці Західної України, де частка ВПО, які звернулись до служби зайнятості, суттєво вища, ніж в Україні в цілому (3,75%): у Рівненській – 27,7%, у Івано-Франківській – 19,7%, у Львівській – 18,6%, у Волинській – 18,5%. Водночас, у Донецькій області цей показник складає 1,6%, у Луганській – 1,4%⁶².

Так, станом на травень 2015 р. у територіальних підрозділах міграційної служби Івано-Франківської області реєстрацію отримали 1 360 громадян з числа ВПО з території Донбасу і Кримського півострова⁶³. З питань виплати та призначення різних видів

⁵⁷ Щорічна державна доповідь “Дотримання прав дітей в умовах збройного конфлікту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.kmu.gov.ua/document/184739/d.doc>

⁵⁸ На Львівщині близько 4 тис. переселенців не мають постійної роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/na_lvivshchyni_blyzko_4_tys_pereselentsiv_ne_mayut_postiynoi_roboty_202544.html

⁵⁹ *Дорош С.* Переселенці з Донбасу: “За що це нам?” [Електронний ресурс] / С. Дорош. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/06/160617_donbass_settlers_sd

⁶⁰ Україна за час АТО виплатила більше 57 млрд грн переселенцям з Донбасу, – Ірина Герашченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/ukraina_za_chas_ato_vuplatyla_bilshhe_57_mlrd_grn_pereselentsyam_z_donbasu_gerashchenko_166936.html

⁶¹ Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereselelnnya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>

⁶² Там само

⁶³ Міграційна ситуація в Івано-Франківській області: стан, проблеми і шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/novyny/u-rehionakh/363-ivano-frankivska-oblast/3157-migratsijna-situatsiya-v-ivano-frankivskij-oblasti-stan-problemi-i-shlyakhi-jikh-virishennya>

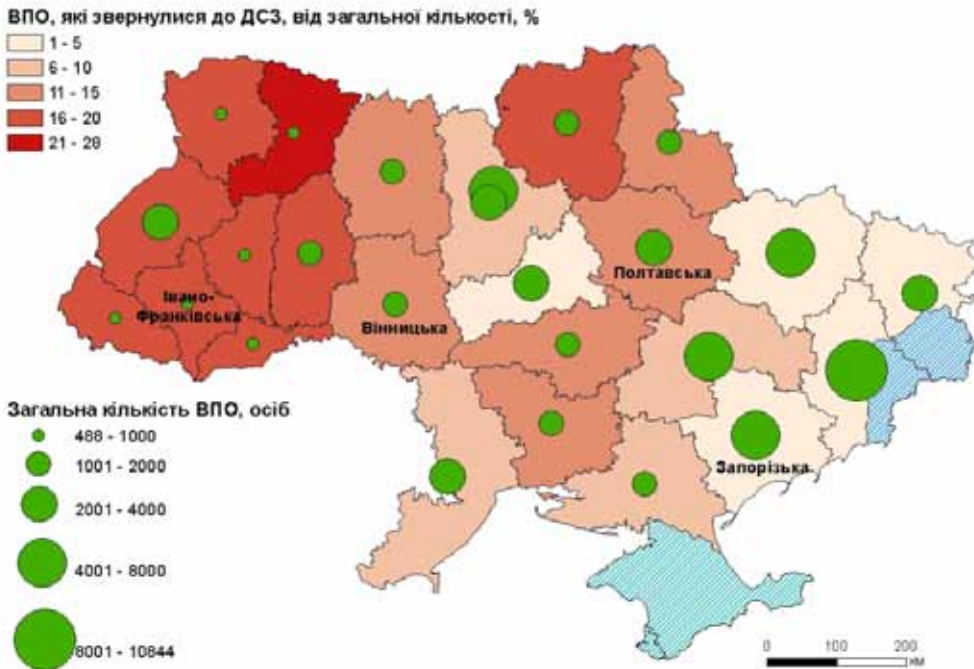

Рис.5. Звернення ВПО до ДСЗ

соціальної допомоги звернулися 390 переселених осіб, прийнято рішення про призначення допомоги 376 громадянам (34 – з АРК, 220 – з Донецької області, 122 – з Луганської області), щодо решти звернень направлено запити для отримання електронних справ одержувачів допомоги. Для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг за призначенням щомісячної грошової допомоги звернулися 3 219 сімей, з яких 3 054 сім'ям призначено грошову допомогу, 812 сім'ям припинено виплату грошової допомоги⁶⁵.

У Тернопільській області станом на 31 грудня 2015 р. 2 438 сімей звернулося за призначенням щомісячної адресної допомоги, з них: 2 356 сім'ям зазначений вид допомоги призначено, натомість 741 сім'ї припинено виплату допомоги та 46 сім'ям відмовлено у призначенні допомоги. 810 сімей звернулося за призначенням щомісячної адресної допомоги, з них найбільше – у м. Тернополі (337), Гусятинському (72), Чортківському (60) та

⁶⁴ Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereseleennyu-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>

⁶⁵ Аналітична записка щодо стану виконання у 2015 році в області завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%97%D0%B21%D1%82_2015_%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB1%D1%82.pdf

Шумському (57) районах⁶⁶. Упродовж 2015 р. нараховано допомоги переміщеним особам на суму 12,08 млн гривень⁶⁷.

Представник Департаменту соціального захисту населення Чернівецької обласної державної адміністрації Наталія Пасічник поінформувала про те, що за даними Регіонального штабу в Чернівецькій області від 2014 р., до органів установ соціального захисту звернулось 282 особи з числа ВПО щодо отримання різного роду підтримки (допомога по вагітності і пологах, при народженні дитини, по догляду за дитиною до 3-х років, по догляду за дитиною-інвалідом, державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям та ін.). З них 266 особам – допомоги нараховані і призначені, 256 – такі допомоги виплачено, решта справ перебуває в процесі розгляду⁶⁸.

Упродовж січня-липня 2015р. 2 700 сімей, переміщених на територію Львівської області з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, отримали щомісячну адресну допомогу на загальну суму 25,7 млн грн. Кошти скерували на покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг.

Водночас у західноукраїнському регіоні найменше зловживань із соціальними виплатами. Для прикладу у Запорізькій області станом на 1 березня було зареєстровано 102 000 ВПО. Перевірка встановила факт відсутності за місцем нового проживання 61 000 переселенців. Виплати заблокували, після чого лише чотири тисячі звернулися за відновленням. Таким чином, за півтора роки було виплачено сумнівних пенсій на суму 8 млрд грн. та 200 млн грн. на оплату житла переселенців⁶⁹.

Таким чином, у порівнянні з іншими областями, у західноукраїнському регіоні на сьогодні знаходиться найменша кількість переселенців. Більшість із них обрали постійним місцем проживання обласні центри, значно менше – поселилися у сільській місцевості. ВПО на першому етапі міграції отримували значну допомогу від недержавних громадських організацій, благодійних фондів, проте поступово проблеми переселенців “лягли на плечі” держави, яка, на жаль, не зуміла забезпечити їх робочими місцями, якісним житлом, доступним медичним забезпеченням.

⁶⁶ Підведено підсумки роботи системи соціального захисту населення за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sobes-ter.gov.ua/news/695-pidsymku-robotu-sustemu-socialnogo-zahusty-naselennya.html>

⁶⁷ Там само.

⁶⁸ Питання вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб обговорено на консультативній зустрічі представників органів виконавчої влади краю та громадськості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bukoda.gov.ua/news/pitannya-virishennya-problem-vnutrishno-peremishchenikh-osib-obgovoreno-na-konsultativnii-zustr>

⁶⁹ Афера на 30 млрд грн: Як фейковим переселенцям вдається банкрутувати державу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/mainmedia/afera_na_30_mlrd_grn_yak_fejkovym_pereselentsyam_vdaietsya_bankrutuvaty_derzhavu_162476.html